

2023, 7 (4), 747-768 | Araştırma Makalesi

Din Eğitimi Pratiğinin Dili (Yabancı Dilde Din Eğitimi Değerlemesi)

Sabahattin Bala¹

Öz

Bu araştırmada, 'din eğitimi pratiğinin dili' üst çatısı altında yabancı dilde din eğitiminin program ve pratikleri ele alınmıştır. Bu çerçevede yabancı dilde din eğitiminin tercih sebepleri ve genel amaçları, bu eğitimin yabancı dil eğitimi, din eğitimi, ana dil eğitimine muhtemel etkileri ile yabancı dilde din eğitimi yapmanın imkân ve sınırlılıkları gibi hususların, somutlaştırılarak tartışılması amaçlanmaktadır. İslam eğitim geleneği ve ülkemiz açısından yeni bir tercih olduğu anlaşılan yabancı dilde din eğitimi pratikleriyle ilgili herhangi bir çalışmanın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada, yabancı dilde din eğitimi programlarına yönelik ciddi planlamaların olmadığı yanında bu eğitim pratiğinin, temel amaçlarından eğitim çıktılarına kadar birçok açıdan mahzurlarının olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Ana Dil, Yabancı Dilde Eğitim, Din Eğitimi, Din Eğitiminin Dili.

Bala, Sabahattin. "Din Eğitimi Pratiğinin Dili (Yabancı Dilde Din Eğitimi Değerlemesi)". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 7/4 (2023), 747-768.
<https://doi.org/10.32711/tiad.1295558>

Geliş Tarihi	11.05.2023
Kabul Tarihi	18.12.2023
Yayın Tarihi	18.12.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Mardin, Türkiye, sabahattinbala@gmail.com, orcid.org/ 0000-0002-3928-7075

2023, 7 (4), 747-768 | Araştırma Makalesi

Language of Religious Education Practice (Evaluation of Religious Education in Foreign Language)

Sabahattin Bala¹

Abstract

In this study, foreign language religious education programs and practices are discussed under 'the language of religious education practice'. In this context, the reasons for preference and general purposes of religious education in a foreign language, and the possible effects of this education on foreign language education, religious education and mother tongue education are discussed. Accordingly, it is aimed to concreted these concepts. It is understood that there has not been any study on religious education practices in a foreign language, which is understood to be a new preference for the Islamic education tradition and our country. In the study, it was concluded that there are no serious plans for religious education programs in foreign languages, and that this educational practice is undesirable in many respects, from its basic aims to educational outcomes.

Keywords: Language, Mother Tongue, Foreign Language Education, Religious Education, The Language of Religious Education.

Bala, Sabahattin. "Language of Religious Education Practice (Evaluation of Religious Education in Foreign Language)", *Turkey Journal of Theological Studies*, 7/1 (2023), 747-768.
<https://doi.org/10.32711/tiad.1295558>

Date of Submission	11.05.2023
Date of Acceptance	18.12.2023
Date of Publication	18.12.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assist Prof., Mardin Artuklu University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Mardin, Türkiye, sabahattinbala@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3928-7075

Giriş

Dinler inanç, ibadet, ahlâk ve hukuk gibi alanlara ilişkin ortaya koydukları sistematik öğreti veya dünya görüşleriyle, insan yaşamına yönelik ciddi etki ve belirlemeler yaparlar. Söz konusu etkilerin bireysel ve toplumsal hayata yansımaya aracılık eden önemli bir faktör, bizzat dinlerin, ortaya koydukları öğretilerin insanlara ulaştırılmasını talep etmesidir. Bu nedenle olsa gerek geçmişten günümüze bütün toplumlar, inandıkları dinlerin öğretimine önem vermiş, bunun için kurumlar inşa etmiş, eğitim-öğretim faaliyetlerine girişmiş ve din eğitimi pratikleri ortaya koymuşlardır.

Genel eğitime konu edilen diğer disiplinler gibi din eğitiminin de ana dilde yapılması esas olmalıdır. Nihayet din eğitiminin temel hedefi, öğretime konu edilen din(ler)i, birey ve toplum açısından anlaşılır kılmaktır. Bunun en geçerli yolu da birey ve toplumun en iyi bildiği dili, yani ana dili, iletişim ve eğitim dili olarak kullanmaktır. Bununla birlikte din eğitimi pratikleri içerisinde yabancı dil eğitimi, eğitimin vazgeçilmez bir parçası olagelmıştır. Özellikle dinlerin va'z edildiği dilleri bilmeyen ancak ilgili dinlere inanan toplumlarda, dinlerin daha sağlıklı ve doğru anlaşılması açısından bir gereklilik olarak addedilen bu tür uygulamalar, İslam ülkeleri söz konusu olduğunda, Arapça dili üzerinden işlemektedir.

Günümüzde Malezya ve Endonezya gibi çok uluslu/kültürlü birçok İslam ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de ana dili ve Arapça dili dışında/yanında farklı yabancı dillerde din eğitimi pratiklerinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ana dili dışındaki dillerde işe koşulan din eğitimi pratikleri, yeni diller öğrenmek, ilgili dillerin kullanıldığı ülkelerle/toplumlarla yeni iletişim kanalları açmak, diğer ülkelerdeki Türk vatandaşlara din ve din eğitimi hizmetleri sunabilmek ve özellikle din araştırmaları ile ilgili değişik ülkelerde yapılan bilimsel verilerle karşılaşma imkânları bakımından birçok yeni fırsat sunmaktadır. Ancak sunabileceği bütün imkânlarla birlikte ana dili dışında yabancı dilde yapılacak bir din eğitiminin, eğitime konu edilen dini konuların yabancı bir dille, doğru ve ayrıntılı bir şekilde aktarılıp aktarılamayacağı hususu başta olmak üzere, bu tür uygulamaların eğitim açısından maliyetlerinin/çıktılarının ne olduğu gibi birçok temel soruyu beraberinde getirdiği ifade edilebilir. Bu çerçevede akla gelen ilk sorular şunlardır: Yabancı dilde din eğitimi uygulamalarının tercih sebepleri ve temel hedefleri nelerdir? Yabancı dilde din eğitiminin, yabancı dil eğitimi uygulamalarından farkları ve yabancı dil eğitime katkıları nelerdir? Yabancı dilde din eğitimi pratikleri, öğretimi yapılan din(ler)in anlaşılmasına katkı mı sağlar, yoksa engelleyici nitelikte olup, söz konusu din(ler)i öğretimin merkezinden uzaklaştırarak ikinci plana mı iter? Yabancı dilde din eğitimi, ana dili ikinci plana iter mi? Din(ler)in vazedildiği dil, o dine inanan ama ilgili dili bilmeyen toplumlar açısından yabancı dil mi sayılır? Ülkemiz ve İslam dini söz konusu olduğunda, Arapça dili bir yabancı dil olarak mı addedilmelidir? Yabancı dilde din eğitimi pratiği üzerinden hedeflenen fırsatları yakalamak için yabancı dil eğitimi mi, yabancı dilde din eğitimi mi tercih edilmelidir? Yabancı dilde din eğitimi yapmanın imkân ve sınırlılıkları nelerdir?

Yukarıda ifadesini bulan sorular çerçevesinde, ülkemiz din eğitimi politikaları açısından yeni olduğu anlaşılan bu tür eğitim pratiklerine dikkat çekmeyi ve Türkiye'de yabancı dilde din eğitimi yapmanın, diğer bir ifadeyle din eğitiminde eğitim dili olarak ana dili dışında yabancı bir dil kullanmanın imkân ve sınırlılıklarını değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmanın temel konusu, yabancı dilde din eğitimi pratikleridir. Bu çerçevede çalışma, din eğitimi pratiğinin dilini, teorik bir düzlemde tartışmakta ve

değerlendirmektedir.

Literatürde, yabancı dilde din eğitimi pratiklerini teorik düzlemde veya alan/saha çalışmaları üzerinden değerlendiren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nitekim bu makalenin temel motivasyonu da söz konusu bu durumdan kaynaklanmaktadır. Ancak, bu tespitimizin istisnası sayılabilecek iki önemli çalışmayı zikretmek gerekir. Bunlardan biri Altıntaş'a aittir.³ Bu çalışma, yabancı dil hazırlık sınıfı bulunan Anadolu İmam Hatip Liselerinde karşılaşılan sorunlara odaklanan ve söz konusu problemleri örneklem alanındaki okul müdürleri ile yapılan görüşmeler üzerinden tespiti amaçlayan nitel bir araştırmadır. Diğer çalışma ise Coştu ve Yılmaz'a (ed.) aittir.⁴ Bu çalışmada ise İlahiyat fakültelerinde okutulan ve genel olarak Arapça ve İngilizce öğretiminin yapıldığı yabancı dil hazırlık sınıflarının sorun ve önerilerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede eser, teorik tartışma çalışmaları yanında öğrenciler üzerinden yapılandırılan nitel çalışmalar da içermektedir.

Diğer yandan din eğitimi pratikleriyle ilişkilendirmeksizin yabancı dil eğitimi ile yabancı dille eğitim pratiklerini, bunlar arasındaki benzerlik ve farkları, her ikisinin imkân ve sınırlılıklarını değerlendiren çalışmaların olduğu anlaşılmaktadır.⁵ Bu çalışmalarda genel olarak yabancı dilde eğitim yapmanın ortaya çıkardığı sorun ve problemlere dikkat çekildiği anlaşılmaktadır.

Son olarak din eğitiminin yapılageldiği imam-hatip okulları ve ilahiyat fakülteleri gibi örgün din eğitimi kurumlarında, İslam dininin vahiy dili olan Arapçanın öğretimi önemi, sorunları ve sınırlılıkları ile ilgili çalışmaların da yapıldığı anlaşılmaktadır.⁶ Söz konusu çalışmaların hemen bütününde, İslam dininin daha doğru anlaşılması ve kendisine ait öz kaynaklardan öğrenilmesi bakımından, din eğitimi pratikleri kapsamında, Arapça dilinin de öğretime konu edilmesinin gerekliliği ve sorunları gibi hususlar konu edilmiştir.

Bu çalışmada, yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin, yabancı dil öğrenmeye kısmen katkı sunması yanında yabancı dil öğrenme hiyerarşisine uymadığı, din eğitiminin temel hedef ve amaçlarını arka plana attığı, din eğitimine konu edilen temel ve üst düzey konuların anlaşılmasını güçleştirdiği, ana dilin gelişimini ve ana dilde düşünmeyi engellediği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Makalenin bu bölümünde, içerikte sıklıkla kullanılan bazı kavramların anlam çerçevesi

³ M. Esat Altıntaş, "Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Olan Proje İmam Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri-Nitel Bir Araştırma", *Celeğin İnşasında İmam-Hatip Okulları*, ed. İlhan Erdem vd., 2 Cilt (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2017), 47-63.

⁴ Yakup Coştu - Macit Yılmaz (ed.), *İlahiyat Fakültesi Yabancı Dil Hazırlık Programı (Sorunlar ve Öneriler)* (LAP LAMBERT Academic Publishing, 2020).

⁵ Örnek çalışmalar için bakınız: A. Hamit Sünel, "Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10 (1994), 121-127; Cengiz Tosun, "Yabancı Dille Eğitim Sorunu", *Journal of Language and Linguistic Studies* 2/1 (2006), 28-42; Ertuğrul Yaman, "Yabancı Dili Öğrenmek mi? Yabancı Dille Öğrenmek mi?", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 39 (2017), 59-62.

⁶ Örnek çalışmalar için bakınız: Abdurrahman Özdemir, "İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Gerekliliği, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2004), 27-47; İbrahim Sarıms, "İslami İlimlerde Arapça Faktörü, Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları", *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu (27-30 Haziran 1989)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1989), 289-294; Hasan Soyupek, "İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Mesleki Öğretim Açısından Önemi ve Yöntem Sorunu", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (Ocak 2002), 97-115.

verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda dil, anadil, yabancı dil, anadilde eğitim, yabancı dil eğitimi ve yabancı dilde din eğitimi kavramları kısaca ele alınmıştır.

Dil kavramı, Türk Dil Kurumu tarafından “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban, düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı” şeklinde tanımlanmaktadır.⁷ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere dil, insanların kendilerini ifade etmelerini ve anlaşmalarını sağlayan bir iletişim aracıdır. Esasında insanlar kelimeler yanında jest ve mimikleriyle, resim ve sanatla da iletişim kurmuşlardır. Ancak bunların hiçbiri, kelimeler kadar güçlü ve ideal olmamıştır. Bu nedenle olsa gerek dil denildiğinde daha ziyade, kendine özgü bir söz dizimi ve kodlama sistemi olan, aynı zamanda seslerden oluşan iletişim aracı anlaşılmaktadır. Ancak dilin temel işlevi sadece iletişim aracı olması değildir. Dil, iletişim aracı olmanın yanında toplumları ve coğrafyaları düşünce, kültür ve tarihsel hafızaları yönüyle imar eden, çok yönlü ve zengin bir anlama sahiptir. Bu yönüyle de dilin, tarihi aşan ve toplumların hayatına doğrudan etki eden bir boyutu vardır.⁸ Dil, düşüncenin, kültürün ve toplumsal hafızanın aynasıdır ve bu nedenle her dilin kendine ait bir kültürü, kendine özgü bir felsefesi ve düşünme biçimi vardır.⁹

Değişik disiplinlerce yapılan farklı dil tanımlarında dilin varlıkla ve özelde insanla ilişkisine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Söz gelimi Martin Heidegger, “Dil, varlığın ışıkla örtüsünü açtığı yerdir” derken dili, içinde varlığın su yüzüne çıktığı, kendini gösterdiği bir logos olarak tanımlar ve onu insan varlığının temeli ve insanı insan yapan şey olarak kabul eder.¹⁰

Yabancı dilleri öğrenmenin veya yabancı dillerle eğitim yapmanın ne anlama geldiğini daha doğru anlamak bakımından, dilin işlevlerinin de dikkate alınması gerekir. Bu çerçevede dilin; iletişim aracı olması, ‘anlaşma’yı sağlama, kültürel kodlarla uyumlu bir kişilik ve kimlik kazanmaya aracılık etmesi, ortak duygu ve düşüncelerin temelini oluşturması ve birleştirici olması gibi temel işlevlerinin olduğu ifade edilebilir.¹¹

Özetle dil, belirli bir sistemi olan, her biri bir anlama işaret eden seslerden oluşan, iletişim ve düşünceleri ifade aracı olan, bu yönüyle toplum-kültür-kimlik inşası işlevleri de olan canlı ve dinamik bir yapıdır.¹²

Dünya üzerinde yaklaşık üç bin beş yüz dil olduğu dikkate alındığında,¹³ herhangi bir dilin, bu kadar dil arasında varlığını sürdürebilmesinin, kendisini kullanacak insanlarla mümkün olacağı ifade edilebilir. Dolayısıyla varlığa ve insana hayatiyet kazandıran dil, aynı zamanda ortaya çıkmak ve varlığını sürdürmek için insana muhtaçtır. Bir dilin varlık-yokluk davası olarak kabul edilebilecek bu konuşma ve yazma ihtiyacını ise kullanımını artırmak üzere, ilgili dilin ana dil veya yabancı dil olarak öğretimiyle karşılamak mümkündür.¹⁴

Ana dil, “Kendisinden, başka diller veya lehçeler türemiş olan dil” olarak, ana dili ise

⁷ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 27 Aralık 2022).

⁸ Enver Kapağan, “Kültür Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi”, *Karabük Türköloji Dergisi* IV (2021), 51.

⁹ Tosun, “Yabancı Dille Eğitim Sorunu”, 31.

¹⁰ Ruhattin Yazoğlu, “Dil-Kültür İlişkisi”, *Ekev Akademi Dergisi* 6/11 (2002), 25’ten akt: Enver Kapağan, “Kültür Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi”, *Karabük Türköloji Dergisi* IV (2021), 52.

¹¹ Yaman, “Yabancı Dili Öğrenmek mi? Yabancı Dille Öğrenmek mi?”, 59-60.

¹² Özcan Demirel, *Yabancı Dil Eğitimi* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 3.

¹³ Demirel, *Yabancı Dil Eğitimi*, 2.

¹⁴ Kapağan, “Kültür Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi”, 51.

“Çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil” olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Bununla birlikte toplumsal ve hatta bilimsel zeminde ana dil ve ana dili kavramlarının karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Bunun temel sebebi, kavramlardaki ‘ana’ kelimesinin ‘temel, esas’ ve ‘anne’ anlamlarını birlikte içermesidir.¹⁶ Politik tercihlerden ziyade insan biriciliğini merkeze alan eğitim söz konusu olduğunda, bu kavramlardan ‘ana dili’ kavramının kullanılması, daha isabetli bir tercih olsa gerektir.

Ana dili, annenin anladığı, anlaştığı ve çocuğuyla konuştuğu dildir. Bu kavramsallaştırmada dilin, ‘baba’ ve ‘ata’dan çok anneye nispet edilmesi, annenin çocukla olan doğrudan ilişkisinden dolayıdır. Doğumundan okul dönemine kadar, çocukla konuşan, ona dilini ve kültürünü belleten, ninniler söyleyen, onu sevgi ile bağrına basan anne, çocuğun hayatı boyunca kullanacağı en önemli şeyi, dili de ona vermektedir. Bu nedenle çocuğun ilk öğrendiği dil, onun ana dilidir. Nihayet insanın sonradan öğreneceği her şey bu dil üzerine kurulacak ve bu dilin yardımıyla biçimlenip algılanacak ve gelişecektir.¹⁷ İnsan yaşam içerisinde pek çok dil öğrenebilir. Ancak insan hayatında bir kez yaşanan bu süreçte, tabii bir yolla elde edilen ana dilin yerini, hiçbir zaman sonradan edinilmiş diller alamaz. Çünkü ana dili; insanın ilk şuur halini inşa eden ve onun her meseleye yönelik yaklaşım, düşünce ve davranış kalıplarını belirleyen bir özelliğe sahiptir. Bu bakımdan ana dili; insanın eli, ayağı, gözü kadar kendisinden ayrıştıramayan ve değiştirilemeyen bir uzvu olarak değerlendirilmelidir.¹⁸ Dolayısıyla insanın ana dili dışında sonradan öğrendiği diller, birer yabancı dil olmak durumundadır.

Yabancı dil kavramı, “Ana dilin dışında olan dillerden her biri ve ana dilinin dışında öğrenilen uzmanlık dili” anlamlarına gelmektedir.¹⁹ Günümüz Türkiye’inde yabancı dil denildiğinde genellikle akla İngilizce gelmektedir. Hâlbuki dünyadaki diller İngilizceden ibaret değildir. Bu itibarla her şeyden önce ‘yabancı dil’ kavramını daha geniş bir bakış açısıyla ele almak gerekir. Bizler için Arapça, Farsça, Rusça, Çince, Hintçe, Almanca, Fransızca, İspanyolca vb. diller de birer yabancı dildir, önemlidir ve öğrenilmelidir.²⁰

Giderek artan uluslararası ilişkiler, toplumların kendi ana dilleriyle uluslararası iletişim sağlamalarını yetersiz kılmakta ve böylece diğer ülkelerin dillerini öğrenme gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle günümüzde yabancı dil öğrenmek, ihtiyaçtan öte bir zorunluluktur. Hatta imkânlar ölçüsünde birden fazla yabancı dil öğrenmek gerekir. Bir dilin başka toplumlar tarafından öğrenilmesini gerekli kılan ölçütlerin başında ise o dili konuşan ülkenin politik ve ekonomik durumu gelmektedir. Bunu askeri sözleşmeler, tarihsel, kültürel ve ticari ilişkiler izlemektedir.²¹ Böylece her ülkede, ana dili eğitimi yanında yabancı dil eğitimi de yapılmaktadır.

Türkiye’de okullaşma ile birlikte yabancı dil eğitimi, eğitim-öğretim sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.²² Günümüz Türkiye’inde yabancı dil eğitimi, ilkökul 2. sınıf kademesinden başlamak üzere yükseköğretim dâhil örgün eğitimin bütün

¹⁵ TDK, “Güncel Türkçe Sözlük”.

¹⁶ Şerif Oruç, “Türkçede Ana dil ve Ana Dili”, *Journal of Turkish Language and Literature* 2/1 (2016), 312.

¹⁷ Tosun, “Yabancı Dille Eğitim Sorunu”, 29.

¹⁸ Kapağan, “Kültür Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi”, 52.

¹⁹ TDK, “Güncel Türkçe Sözlük”.

²⁰ Yaman, “Yabancı Dili Öğrenmek mi? Yabancı Dille Öğrenmek mi?”, 60.

²¹ Demirel, *Yabancı Dil Eğitimi*, 3.

²² Ali Işık, “Yabancı Dil Eğitimidizdeki Yanlışlıklar Nereden Kaynaklanıyor?”, *Journal of Language and Linguistic Studies* 4/2 (2008), 17.

kademelerinde işe koşulmaktadır ve yukarıda ifadesini bulan sebeplere matuf, İngilizce dili ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte dünyadaki önemli diğer diller de ülkemizde öğretime konu edilmektedir.

Ülkemizde işe koşulan yabancı dil eğitiminde genellikle dil hakkında bilgi veren, gramer ağırlıklı/merkezli, dil bilgisi-çeviri ve okuduğunu anlama-metin çözümlemesi (Grammar Translation Method) gibi geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. Bunun yanında, üniversitelerdeki yabancı dil öğretmeni yetiştiren akademik program içeriklerinin alan çalışmalarına değil, masa başı çalışma ve uzman görüşlerine dayanması, yabancı dil eğitimi planlamalarının gerçek anlamda yapılamaması²³ ve yabancı dil derslerinde süreklilik ilkesinin kamusal alanda yeteri kadar sağlanamaması²⁴ gibi yöntemsel sebeplerden dolayı Türkiye’de yabancı dil eğitimi, her zaman ciddi bir sorun olmuştur.²⁵ Bunun kaynağında, yöntem sorunu yanında yönetici, öğretmen, öğrenci ve öğretim ortamı gibi başka unsurlar da mevcuttur.²⁶

Günümüzde, dil hakkında bilgi veren ve yaşayan günlük dilden uzak yabancı dil öğretim yöntemleri yerine, yabancı dillerin bir iletişim, etkileşim ve öğrenme aracı olarak kullanılacağı, öğrencilere zengin anlaşılabilir girdi sağlayan, dili iletişim ve öğrenme aracı olarak gören yöntemlere gereksinim duyulmaktadır.²⁷ Nitekim günümüzde tek bir yabancı dil öğretim yönteminden ziyade, yabancı dil öğretim yöntemlerinden söz edilmektedir. Geleneksel Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi dışında neredeyse tamamının son yüzyılda planlandığı anlaşılan söz konusu yabancı dil öğretim yöntemleri, şöyle sınıflandırılmaktadır:²⁸

- a. Dilbilgisi-Çeviri/Klasik Yöntemi (Grammar-Translation Method)
- b. Dolaysız Yöntem (Direct Method)
- c. Kulak-Dil Alışkanlığı Yöntemi (Audio-Lingual Method)
- d. Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı (Cognitive-Code Approach)
- e. İletişimci Yaklaşım (Communicative Approach)
- f. Seçmeli Yöntem (Elective Method)

Yukarıda ifadesini bulan söz konusu yöntemlerin her birinin, yabancı dil öğretiminde hedeflenen farklı amaçları karşılamak üzere geliştirildiği ifade edilebilir. Ancak konumuz açısından dikkat çeken önemli bir husus, söz konusu bu yöntemlerin tamamının, dil öğretim süreçlerinde ana dili ya hiç kullanmamayı ya da olabildiğince az kullanmayı öngörmesidir.²⁹ Bunun diğer bir ifadesi, modern yabancı dil eğitimi yöntemlerinin eğitim-öğretim dili olarak, ilgili yabancı dili kullanmayı tercih etmesidir. Bu itibarla günümüz yabancı dil öğretiminde hedeflenen farklı amaçların birçoğunu

²³ Işık, “Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlılıklar Nereden Kaynaklanıyor?”, 18-20.

²⁴ Bengül Çetintaş, “Türkiye’de Yabancı Dil Eğitim ve Öğretiminin Sürekliliği”, *Journal of Language and Linguistic Studies* 6/1 (2010), 70.

²⁵ Yaman, “Yabancı Dili Öğrenmek mi? Yabancı Dille Öğrenmek mi?”, 61.

²⁶ F. Özden Ekmeççi, “Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı”, *TDK Dergisi Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı*, (1983), 107-108.

²⁷ Işık, “Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlılıklar Nereden Kaynaklanıyor?”, 19.

²⁸ Murat Arif Güney, “Yabancı Dil Öğretimi ve Düünden Bugüne Türkiye’de Arapça Öğretimi”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 196.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Güney, “Yabancı Dil Öğretimi ve Düünden Bugüne Türkiye’de Arapça Öğretimi”, 198-203.

karşılayabileceği savunulan modern yabancı dil öğretim yöntemlerinin, ortak bir nitelik olarak yabancı dilde eğitimi ön plana çıkardığı ifade edilebilir.

Bir eğitim ortamında öğretici ile öğrenci arasında cereyan eden eğitim dili, her iki tarafın da ana dili ise buna ana dilde eğitim denilmektedir. Ancak eğitim dili taraflardan birinin ana dili değilse buna yabancı dilde eğitim adı verilmektedir. Yabancı dilde eğitim, herhangi bir eğitim kurumunda yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinin tümünde; ders içi iletişimde, eğitim dilinde, ders materyalinde, konu anlatımı ve değerlendirme süreçlerinde, pekiştirme etkinliklerinde ve diğer zeminlerde ana dili dışında yabancı bir dili kullanarak eğitim-öğretim yapmak şeklinde tanımlanabilir. Şu halde yabancı dilde eğitim, o dilin dilbilimsel yapı ve özellikleriyle tüm gramer kurallarını öğrenmeye ve eğitim-öğretime dair her şeyi o dille ifade etmeye denk gelmektedir. Bu ise esasında ilgili yabancı dilin olanak ve felsefesine göre dünyayı algılamaya, anlamaya, tanımaya ve eğitim-öğretimi bu çerçevede inşa etmeye çalışmak demektir.³⁰

Yabancı dilde eğitim kapsamına din eğitiminin de dâhil olması, yabancı dilde din eğitimi kavramsallaştırmasını ve pratiklerini açığa çıkarmıştır.

2. Yabancı Dilde Din Eğitiminin Kapsamı ve Amaçları

Modern Türkiye öncesi Osmanlı devletinin Anadolu'daki yerleşik eğitim sisteminde, yabancı dil eğitimi yer almakla birlikte, yabancı dilde eğitime veya yabancı dilde din eğitimine yer verilmemiştir. Buna İslam dininin vahiy dili olan Arapça da dâhildir. Nitekim Osmanlı medrese eğitim sisteminde kullanılan ders materyallerinin dili, büyük oranda Arapça olmasına rağmen işe koşulan eğitim dili, Türkçe idi.³¹ Diğer bir ifadeyle Osmanlı eğitim sisteminde kullanılan eğitim dilini, toplumun ana dili belirlemiştir ki Anadolu coğrafyasının büyük bir bölümünde bu dil Türkçe idi. Bu eğitim geleneğinde toplumun kullandığı ana dilin esas alındığının diğer bir örneği, Osmanlı medreselerinin bir parçası olan Şark Medreseleridir. Nitekim Şark Medreselerinde kullanılan eğitim dilinin, eğitici ve öğrencilerin ana dillerine göre belirlendiği, böylece büyük oranda Kürtçe olduğu anlaşılmaktadır.³² Aynı şekilde Osmanlı devleti içerisinde Arapların yoğunlukta olduğu coğrafyalarda, eğitim-öğretim dili olarak Arapçanın kullanıldığı bilinmektedir. Nihayet Osmanlı sonrası kurulan modern Türkiye'de de ilk andan itibaren ana dilde yani Türkçe dilinde eğitim verildiği bilinmektedir.

Osmanlı eğitim geleneğinde Arapça diline ayrı bir önemin verildiği bilinmektedir. Esasında Arapça, Müslüman milletlerin ortak medeniyet, kültür ve bilim dili olarak özel bir konumundadır.³³ Bunun en önemli sebebi Arapçanın, İslam'ın vahiy dili olmasıdır. Arapçanın Müslüman toplumlar için özel bir konumda olmasının diğer önemli bir sebebi ise İslam dinine ait kaynakların neredeyse tamamının bu dilde kaleme alınmış olmasıdır. Aynı medeniyete mensup insanlara referans olma özelliği taşıyan klasik eserlerin yazıldığı dil, esasında o medeniyetin ortak dili sayılır.³⁴ Bu nedenlerdedir ki Türkler dâhil Arap olmayan Müslüman milletler, dinlerini öz kaynaklarından öğrenmek için Arapçanın öğrenim ve öğretimini önemsemiş, Arapçayı eğitimin vazgeçilmez bir unsuru olarak addetmiş hatta ilgili milletlerin âlimleri, ilmi/dini eserlerini kendi dillerinden

³⁰ Tosun, "Yabancı Dille Eğitim Sorunu", 32.

³¹ Selim Hilmi Özkan, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim Dili ve Yabancı Dil Meselesi", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 39 (2017), 54, 55, 58.

³² Sabahattin Bala, *Yitik Bir Miras Şark Medreseleri* (İstanbul: Hiperyayın, 2019), 222.

³³ Sarımsı, "İslami Araştırmalarda Arapça Faktörü", 289.

³⁴ Özdemir, "İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Gerekliliği", 27.

ziyade Arapça telif etmişlerdir.³⁵ Bu itibarla Arapça, Arap olmayan Müslüman milletler için bir yabancı dil konumunda olsa da zengin bir kültürel birikimin ve İslam medeniyetinin ortak dili olarak kabul edilmiş ve din eğitiminin önemli bir bileşeni olarak öğretime konu edilmiştir.

Ülkemizde Arapça öğretimi, Türklerin İslam'ı kabulüne kadar uzanmaktadır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, medreselerde icra edilen Arapça öğretimi, Cumhuriyet Türkiye'siyle birlikte yeni kurulan İmam-Hatip Okulları ve İlahiyat fakültelerince, yabancı dil eğitimi kapsamında öğretime konu edilmiş, bu durum günümüze kadar devam edegelmiştir. Ancak Arapçanın ortak bir medeniyet dili olmasına rağmen hem Osmanlı devletinin Anadolu ve Rumeli coğrafyalarında hem de modern Türk eğitim sistemi içerisinde, kısmen veya tamamen Arapça dilinde bir eğitime yer verilmediğini özellikle vurgulamak gerekir.

Diğer yandan zaman içerisinde artan kültürel, ekonomik, siyasal ilişkiler ile bilimsel ve konjonktürel sebeplere bağlı olarak, din eğitimi kapsamında icra edilen yabancı dil eğitiminin, 1980'li yıllardan sonra Arapça yanında Almanca ve İngilizceyi de kapsayacak şekilde genişlediği anlaşılmaktadır.³⁶ Bu çerçevede, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde yer alan ve yurt dışındaki Türk işçilerin çocuklarını eğitmek üzere, 1985-1986 yılında İstanbul Beykoz'da açılan ve Almanca eğitim veren, 1989-1990 yılında ise İngilizce bölümü de açılarak Kartal ilçesine taşınan Anadolu İmam-Hatip Lisesi örnek verilebilir.³⁷ Bu okulların, din eğitimi veren kurumlar içerisinde yabancı dil eğitimi açısından yeni bir tarzda, dönemin Anadolu Liselerinde uygulanan 'yabancı dil ağırlıklı' programlara benzer bir nitelikte yapılandırıldığı anlaşılmaktadır. İlerleyen yıllarda bu okulların sayıları artacak ve özellikle 2015'ten itibaren sadece sayı bakımından değil, eğitime konu ettikleri diller bakımından da önemli oranda çeşitlenecektir.

Günümüz Türkiye'sinde 'yabancı dil ağırlıklı/hazırlık dil sınıfı' programı uygulayan, Arapça dili yanında/dışında İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Çince, Japonca veya Rusça gibi dillerde eğitim-öğretim programları uygulayan din eğitimi kurumları olarak Anadolu İmam-Hatip Liseleri'nin açıldığı anlaşılmaktadır.³⁸ İlk örnekleri Arapça ile İngilizce yabancı dil ağırlıklı olan bu okulların dil yelpazesine, 2016 yılında İspanyolca ve Almanca, 2019 yılında Rusça ve Çince, 2020 yılında da Fransızca, Farsça ve Japonca dilleri de dâhil edilmiştir. Bazılarında aynı anda iki veya üç ayrı dil programının uygulandığı anlaşılan bu okulların 2021-2022 eğitim-öğretim yılı itibarıyla sayıları 48'e, yabancı dil sayısı 9'a, program sayısı ise 63'e ulaşmıştır.³⁹

Yabancı dil ağırlıklı program uygulayan bu okulların genel amaçlarına bakıldığında, ilk zikredilen amaçların, yabancı dil eğitimi kazanımlarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede şu amaçlara yer verilmiştir:⁴⁰

“a. Ülkemizde yabancı dil sorununu çözebilmiş bireylerin yetişmesine katkı

³⁵ Soyupek, “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi”, 98.

³⁶ Mustafa Öcal, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi Ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 248.

³⁷ Halis Ayhan, “İmam-Hatip Lisesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 2000), 22/192.

³⁸ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Hazırlık Sınıfı Projesi Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri -Vizyon Belgesi- (Dil Ağırlıklı Okullar)” (Erişim 27 Aralık 2022).

³⁹ İlgili okulların tam listesi için bakınız: Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (MEB), “Hazırlık Dil Programı Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri” (Erişim 04 Şubat 2023).

⁴⁰ MEB, “Hazırlık Sınıfı Projesi Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri -Vizyon Belgesi- (Dil Ağırlıklı Okullar)”, 3-4.

vermek,

b. İmam Hatip Liselerinde Arapça, İngilizce, İspanyolca ve Almanca ekseninde yabancı dil probleminin çözülmesini sağlamak,

c. Yurt dışında eğitim tecrübesinin örnek uygulamalar çerçevesinde lise eğitimleri esnasında dil öğretimini gerçekleştirmek,

d. Öğrencilerimizin yalnızca eğitim gördükleri branşlarla yahut din eğitimi alanı ile ilgili olarak değil, uluslararası düzeyde eğitim almalarını sağlamak ve küresel rekabet içerisinde olmalarına destek vermek,

e. Öğrencilerimizin dünyadaki gelişmeleri, güncel bilimsel ilerlemeleri, uluslararası düzeyde önem arz eden konuları takip edebilmelerine destek vermek

f. Millî ve manevi değerlerine sahip bireyler olarak dünya vatandaşlığı bağlamında uluslararası düzeyde bilgi ve kültür sahibi, farklı ırkları ve kültürleri tanıyan, sosyo-ekonomik gelişmeleri fark eden, İslam dünyası ve Müslüman toplumlar ile sosyal ilişkiler kurabilen fertlerin yetişmesine destek vermek,

g. İnsanlığa ve topluma katma değer üretebilen, okuyan, düşünen, tartışabilen; sosyal ilişkileri gelişmiş, kişi, grup ya da topluluklar arası yaşanan problemlere çözümler üretebilen, kendine ve değerlerine güvenen, liderlik becerisine ve evrensel değerlere sahip bireyler olarak yetişmelerini sağlamak,

h. Öğrencilerimizin ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda daha donanımlı, özgüvenleri yüksek, kendi medeniyet değerlerimizin farkında olarak yetişmelerini sağlamak ve bir yükseköğrenime hazırlamaktır.”

Konumuz açısından önemli bir husus, yabancı dil eğitimini merkeze alan bu yeni okulların, yabancı dilde din eğitimi değil, yabancı dil eğitimi veren kurumlar olduklarıdır. Bu bağlamda söz konusu okullar yabancı dil eğitimini, “Aracı Dilsiz Eğitim” vizyonlarıyla yeni bir zemine taşımaktadır. Konuyla ilgili, mevcut yabancı dil eğitimi uygulamalarını eleştiren ‘Vizyon Belgesi’nde şu ifadelerle yer verilmiştir:⁴¹

“Yeni doğmuş bir bebeğin anadilini öğrenmesi süreci üzerinden modellenen ve “anadili öğretim metodu” olarak adlandırılarak aracı/yemel dil kullanımının yabancı dil eğitimlerinden çıkarılmasını merkeze alan güncel yabancı dil öğretim teknikleri, daha kalıcı ve daha aktif bir yabancı dil kullanımına ulaşılmasını sağlamaktadır. Dünyada eğitim seviyesi ileri durumda olan ve model eğitim kuruluşlarına sahip olan pek çok ülkede de bu model yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu gerçeklerden yola çıkılarak, proje dâhilinde pratik ve teorik yabancı dil derslerinde hedef dilde eğitim verilmesi önem arz etmektedir. Uzun yıllar hedef dilin konuşulduğu ülkelerde bulunmuş, yabancılara yönelik Arapça/İngilizce, İspanyolca ve Almanca eğitim metodları konusunda tecrübeli, Türk veya yabancı uyruklu öğretmenlerden yararlanılacaktır.”

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu okullarda yabancı dil eğitimi uygulamalarında bir yeniliğe gidilmekte ve sadece öğretimi yapılan yabancı dil derslerinde eğitim dili olarak, ilgili yabancı dil kullanılmaktadır. Dolayısıyla yabancı dil eğitimini önemseyen bu din eğitimi kurumlarında verilen diğer din ve kültür derslerinin, ana dilde yani Türkçe verildiği anlaşılmaktadır. Nitekim ilgili okulların yabancı dil

⁴¹ MEB, “Hazırlık Sınıfı Projesi Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri -Vizyon Belgesi- (Dil Ağırlıklı Okullar)”, 6-7.

dersleri dışındaki diğer derslerde, yabancı dilde din eğitimi öngören herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte yabancı dil eğitimi konusunda işe koşulan ve din eğitimi veren okullar açısından bu uygulamaların, yabancı dilde din eğitimi uygulamalarını teorik ve pratik anlamda besleyen bir yapıya müsait olduğu ifade edilebilir.

Yabancı dilde din eğitimi, eğitime konu edilen dini öğretinin ve bu öğretiyi konu eden derslerin, ana dili dışında farklı bir dil ile öğretime konu edilmesini imlemektedir. Bu bağlamda ana dili dışında bir dil ile din eğitimi veren kurumlara verilebilecek somut bir örnek, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde açılan ve eğitimin tamamen İngilizce dili üzerinden yürütüldüğü İlahiyat (İngilizce) programıdır.⁴² Yüksek din öğretimi kurumları bünyesinde açılan bu programın benzerleri, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi⁴³ ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde açılmıştır.⁴⁴ Ders içi iletişim ve eğitim dili olarak İngilizceyi kullanan bu fakültelere, 2011 yılında ise yüzde yüz Arapça eğitim veren İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri de eklenmiştir. Söz konusu fakültelerin ilk örnekleri, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında, bir vakıf üniversitesi olan Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nde ve aynı yıl Yalova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde açılmıştır. Günümüz İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri bünyesinde, 12'si Arapça, 3'ü İngilizce olmak üzere yabancı dilde din eğitimi veren toplamda 15 (on beş) programın bulunduğu anlaşılmaktadır.⁴⁵

Yabancı dilde din eğitimi program alternatifleri sunan bu fakültelerin kurumsal web sayfalarında ifadesini bulan resmi amaçlarına bakıldığında, bu programlara yönelik çeşitli amaçlarının olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁶ Söz konusu değişik amaçları şu maddelerde özetlemek mümkündür:

- a. Uluslararası öğrencilere eğitim imkânları sunmak,
- b. Hem uluslararası hem de Türk öğrencileri İslami İlimler ve diğer dini bilimlerde nitelikli birer akademisyen olarak yetiştirmek,
- c. Öğrencileri, İslami ana kaynaklara rahat bir şekilde ulaşabilen kişiler kılmak,
- d. DİB'e bağlı yurt dışı din görevlisi ihtiyacını karşılamak,
- e. Uluslararası platformlarda kendini rahat ifade edebilen, alanında uluslararası akademik ve bilimsel yayın yapabilen, yabancı dillerde yetkin ve birikimli ilahiyatçılar yetiştirmek,
- f. Türkiye'nin Avrupa ve Arap ülkeleriyle kuracağı bilimsel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirmeye katkıda bulunacak ilahiyatçılar yetiştirmek.

⁴² Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi AÜİF, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat (İngilizce) Programı", <https://www.ankara.edu.tr/programlar/2/452/1829-426/> (Erişim 04 Şubat 2023).

⁴³ İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İÜİF, "İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tanıtım Kitapçığı", <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/tanitim/tanitim-kitabi> (Erişim 04 Şubat 2023).

⁴⁴ AÜİF, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat (İngilizce) Programı".

⁴⁵ Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM), "Yükseköğretim Kurumları Sınavı 2022-Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", <https://www.osym.gov.tr/TR,23885/2022-yuksekoğretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekoğretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html> (Erişim 08 Şubat 2023).

⁴⁶ Örnek olması bakımından bk. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi FSMÜ-İİF, "Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Hakkımızda", <https://iif.fsm.edu.tr/islami-ilmiler-fakultesi-fakulte--dekanin-mesaji>, ts. (Erişim 04 Şubat 2023).

3. Din Eğitiminin Yabancı Dilde Yapılmasının İmkân Ve Sınırlılıkları

Eğitim geleneğimizde ana dil yanında yabancı dillerin de öğretime konu edildiği, ancak yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin, geleneğimiz ve ülkemiz din eğitimi tecrübeleri açısından çok yeni bir tercih ve yönelim olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu yönelimin tercih sebepleri, yabancı dilde din eğitimi pratikleriyle hedeflenen amaçların genel niteliği, yabancı dilde din eğitiminin yabancı dil eğitimi, ana dil eğitimi ve din eğitimine etkileri, öğretimi hedeflenen çeşitli dillerin İslam din eğitimine katkıları gibi hususlar çerçevesinde, yabancı dilde din eğitiminin imkân ve sınırlılıkları açığa çıkarılarak tartışılmalıdır.

Yabancı dilde din eğitimi pratiklerini değerlendirmeye, daha kapsamlı olmakla birlikte, bu pratiğin yine yabancı dil eğitimine odaklandığını vurgulamakla başlamak gerekir. Şu halde, yabancı dilde din eğitimi pratiklerine yönelik analize, bu pratiklerin din eğitimi içerisinde uygulanagelen yabancı dil eğitiminden farklarını ve bu farkların yabancı dil eğitimine katkılarını tespitle başlanabilir.

Esasında yabancı dil eğitimi meselesi, tarih boyunca eğitim sistemlerinin sorunlarıyla birlikte gündem olmuş ve hâlâ olmaktadır. Nitekim yabancı dil öğrenme konusunda, eski çağlardan bugüne kadar çeşitli öğretim yöntemleri uygulanmış ve gerçek anlamda 'ideal' bir yöntemden söz edilemez. Bunun iki temel nedeni olduğu ifade edilebilir. Bunlardan biri zamana ve coğrafyaya göre değişebilen ve aynı zamanda yabancı dil öğrenimine kaynaklık eden hedef ve beklentilerin çeşitliliğidir. Diğer bir sebep ise yabancı dil eğitimi etkileyen hususlar olarak eğitim politikaları, yönetici, öğretmen, öğrenci, materyal ve öğretim süreçleri gibi başka unsurların, dil eğitimi kapsamında uygulanan yöntemlerin uygulama ve çıktılarına tesir etmesidir.

Geçmişten günümüze tevarüs eden geleneksel yabancı dil eğitim yöntemi, yabancı bir dilde yazılmış eserlerin çözümlenmesi, tercüme edilmesi ve o dile ait dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi çerçevesinde şekillenmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan Batılılaşma süreci içerisinde açılan Türk okullarında yabancı ve Türk öğretmenlerce de uygulanan bu yöntem, dil hakkında bilgi veren, dil bilgisi-çeviri ve okuduğunu anlama-metin çözümlenmesine odaklanan ve günümüzde "Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemleri" olarak isimlendirilen yöntemdir.⁴⁷

Son yüzyılda artan teknolojik gelişmeler, toplumlararası iletişimlerin artmasına, ön plana çıkmasına ve iletişim biçimlerinin çeşitlenmesine aracılık etmiştir. Böylece yabancı dil eğitiminin amaçları da çeşitlenmiş ve büyük oranda iletişimsel becerileri ön plana çıkaran modern yabancı dil eğitim yöntemleri geliştirilmiştir. Yabancı dil eğitiminde, öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi ve beceriler olarak dinleme, okuma, etkili/üretimsel konuşma, karşılıklı/iletişimsel konuşma ve yazma şeklinde ifade edilebilecek beş ayrı dil becerisine odaklanan söz konusu modern yöntemler, yukarıda da ifade edildiği üzere eğitim süreçlerinde ilgili yabancı dilde eğitimi öngörmektedir.

Eğitimin bütün süreçlerinde eğitim dili olarak, ilgili yabancı dili kullanmayı öngören yabancı dilde din eğitimi pratikleri doğru işletilebildiğinde, gerçekten de öğrencilerin zamanlarının çoğunu ilgili yabancı dil ile geçirmesine olanak vermektedir. Bu vesileyle öğrenci, eğitim süreçleri boyunca, ilgili yabancı dile ait kelimelerden dil kurallarına kadar birçok unsurla karşılaşır. Söz konusu karşılaşmalar, zamansal bir süreklilik arz ettiği

⁴⁷ Işık, "Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlışlıklar Nereden Kaynaklanıyor?", 18.

kadar, mekânsal olarak da bir çeşitliliği sağlamaktadır. Öğrenci, sınıf içi öğretmen-öğrenci ile öğrenci-öğrenci iletişimlerinde, dersin işlenişi esnasında, tahtada, ders kitaplarında, ek materyalde, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde ve varsa sınıf/okul içi görsellerde, ilgili yabancı dille sürekli karşılaşır. Bütün bu karşılaşmalar vesilesiyle öğrenci, ilgili yabancı dilde bolca tekrarlar yapmakta ve yabancı dile aşina olabilmektedir. Bütün bu imkânlarla, yabancı dilde ders dışı sosyal etkinlikler de katıldığında, söz konusu yabancı dilin beş beceri alanlarında kullanım imkânı iyice artmaktadır. Böylece yabancı dilin birçok yönden öğrenimi hem hızlanmakta hem de kolaylaşmaktadır. Özetle; doğru işletilecek bir yabancı dilde din eğitimi, modern yabancı dil eğitiminin hedeflediği beş temel kazanımın gelişimine ciddi olanaklar sunmaktadır.

Yabancı dilde din eğitiminin doğru işletilmesi durumunda, yabancı dil eğitimine ciddi katkılar sunabileceği aşikârdır. Bununla beraber yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin hem teorik hem de pratik zeminde bazı problem alanlarına sebep olduğu ve birtakım sorunlara aracılık ettiği ifade edilebilir.

Herhangi bir eğitim kurumu hakkında değerlendirme yaparken üzerinde ilk durulacak husus, bu kurumun varlık sebebi olsa gerektir. Diğer bir ifadeyle “Bu kurum niçin vardır, ne yapmak istemektedir, ne yapmaktadır ve ne yapmalıdır?” gibi sorulara cevap üretemeyen değerlendirmeler, sağlam temellere sahip olamaz.⁴⁸ Bu nedenle, yabancı dilde din eğitimi pratiklerini tercih eden kurumların varlık sebeplerini, yani yabancı dilde din eğitiminin amaçlarını değerlendirmek gerekir. Kanaatimize göre yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin ilk problemlerinden biri, bu alanda belirmektedir.

Türkiye’de yabancı dilde din eğitimi pratikleri ortaya koyan din eğitimi kurumlarının, yukarıda maddeler halinde verilen hedef, beklenti ve amaçlarının çeşitlilik arz ettiği anlaşılmaktadır.

Söz konusu kurumların temel amaç ve hedefleri dikkatle değerlendirildiğinde, “uluslararası öğrencilere eğitim imkânları sunmak” şeklinde ifadesini bulan amacın, belli bir öğrenci kesimi olarak, uluslararası öğrencileri kapsadığı anlaşılmaktadır. Esasında uluslararası öğrencilerin ülkemizde eğitim görmeleri için eğitim sistemimizin belirgin bir uygulaması vardır. Buna göre söz konusu öğrencilerin ülkemizde üniversite eğitimi alabilmesi için Türkçe öğrenmeleri ve dolayısıyla ‘TR-YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı)’ gibi dil yeterlilik sınavlarına girmesi ve üniversitelerin istediği Türkçe yeterlilik puanını alması gerekmektedir. Dil yeterlilik sınavlarında gerekli puanı alamayan öğrenciler bir yıl süreyle dil hazırlık eğitimi almakta, bu eğitimlerinin ardından, dil yeterliliğini sağlayan öğrenciler üniversite programlarına girmeye hak kazanarak eğitimlerine Türkçe devam etmektedirler. Şu halde Türkiye’de eğitim görmek isteyen uluslararası öğrencilere Türkçe değil de kendi dillerinde (Arapça) veya ortak dünya dillerinde eğitim verme hedefinin, ne tür amaçlara hizmet ettiği merak konusudur. Kanaatimize göre bu uygulama, din eğitiminin asli amaçları yanında, hatta daha ziyade uluslararası üniversite veya fakülte statüsü kazanmak, ülkemizdeki din eğitimine diğer ülke vatandaşlarını teşvik etmek vb. farklı yan amaçlara hizmet etmektedir. Kısmen kabul edilebilir olan bu amaçları hedefleyen kurumlardaki diğer bir sorun, bu kurumların uluslararası öğrencilerle birlikte Türk öğrencilerin tercihine de açık olmasıdır ki bu durum, aynı sınıftaki öğrenciler arasında ciddi dil seviyesi farkının oluşması gibi başka sorunlara

⁴⁸ Bayramali Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 183.

sebebiyet vermektedir. Bu itibarla; dünyada örneğine az rastlanan bu uygulamadan vazgeçilerek uluslararası öğrencilere de Türkçe eğitim verilmesi veya bu kurumlara sadece ilgili uluslararası öğrencilerin alınması yoluyla, yabancı dilde işletilecek eğitim-öğretim süreç ve ortamlarının, yabancı dil seviyeleri bakımından homojen bir şekilde yapılandırılması daha yerinde bir uygulama olacaktır.

Yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin diğer amaçlarının bir kısmı DİB'in yurt dışı din görevlisi ihtiyaçlarına, bir kısmı diğer ülkelerle kurulacak çeşitli ilişkileri geliştirmeye katkıda bulunacak nitelikli ilahiyatçı ihtiyacına, bir kısmı da alanında yetkin, nitelikli ilahiyatçı ve akademisyen ihtiyacına işaret etmektedir. Bu amaçlar da kendi içinde tek bir ana tema ile ifade edilebilir: Mesleki eğitim ve istihdam odaklı nitelikli personel ve bilim insanı/akademisyen yetiştirmek.

Esasında ister İslam dininin öz kaynaklarından öğrenilmesi üzerinden dini alanda daha nitelikli bireylerin yetiştirilmesi ister devletler ve toplumlar arası iletişim ve ilişkilerde daha sağlıklı ve temsil gücü yüksek bireylerin yetiştirilmesi bakımından yabancı dillerin öğretimi, dikkate alınması gereken bir konudur. Ancak söz konusu gerekliliğin, mesleki eğitim ve istihdama kıyasla dini kişiliğin gelişimini önceleyen ve liberal eğitim anlayışına daha yakın bir görünüm arz eden din eğitimi pratikleri içerisinde, yabancı dil eğitimine ne tür amaçlarla ve ne oranda yer verileceği hususu, tartışılmalıdır.

Öncelikle şu hususu belirtmek gerekir ki yabancı dilde din eğitimi, büyük oranda mesleki eğitime ve istihdama odaklanması ve değişik kamusal alanlara insan kaynağı üretmeyi temel amaç haline getirmesi bakımından sorunludur. Esasında eğitim faaliyetlerinde, devletin kamusal alanlarına yönelik ihtiyaç duyduğu personelin de dikkate alınması gayet tabiidir. Ancak bu hususun, eğitim faaliyetlerinin merkezine alınması sorunlu bir tutum olsa gerektir. Günümüzde bu sorun, diğer yüksek din öğretimi kurumlarında da gözlenmektedir. Diğer bir ifadeyle günümüzde din eğitimi, insanın dinle ilgili temel ihtiyaçlarını karşılama hedefinden çok, büyük oranda devletin ve kamu alanlarının gereksinim duyduğu personeli yetiştirme hedefine odaklanmış durumdadır. Bu ise eğitim gerçekliğinin insanı merkeze alan temel niteliğine terstir veya en hafif ifadeyle değerli bir varlık olan insanı ve onun şahsiyetini arka plana iten bir yaklaşımdır. Aynı şekilde bu yaklaşım, din eğitiminin varlık sebebi veya onu meşrulaştırma alanları olarak ortaya konulan insani, psikolojik, toplumsal, kültürel ve felsefi temelleriyle uyuşmamaktadır.

Yabancı dil öğrenimi, insan yaşamının temel ihtiyaçları açısından bir amaç değil, bir araç konumundadır. Eğitim geleneğimizde dilin ve dil eğitiminin, makâsıd ilimleri içerisinde değil de alet ilimleri içerisinde addedilmesi de bu anlayışı yansıtmaktadır. Günümüzde de yabancı dil, uluslararası iletişime imkân sunmanın yanında, büyük oranda mesleki eğitim ve mesleki yaşama katkıları sunan bir araç olmak durumundadır. Buna mukabil anadil ve eğitimi, kültür ve kimliğin temelini oluştururken din eğitimi insani, kültürel ve felsefi temellendirmelerinde de yer aldığı üzere, öncelikle sağlıklı bir dini kişilik ve toplumun oluşumunun önünü açmayı ve imkânlarını sunmayı amaç edinmektedir/edinmelidir. Bu bağlamıyla din eğitimi söz konusu olduğunda, ister yabancı dil eğitimi ister yabancı dilde din eğitimi pratikleriyle, bireysel ve toplumsal dini ihtiyaçların karşılanmasından çok mesleki kariyer veya ihtiyaç duyulan istihdam alanları için yabancı dilin ön plana çıkarılması, yani yabancı dilin bir araç olmaktan çıkarılarak bir amaca dönüştürülmesi, din eğitiminin temel hedefleri açısından kabul edilebilir bir şey değildir. Böylesi bir uygulamanın diğer bir ifadesi, dinlerin ve dini bilgilerin

insanlarca fark edilmesini hedefleyen din eğitiminin, büyük oranda bir mesleki eğitime dönüşmesi ve bu zeminine çekilmesidir.

Meseleye teknik/yöntemsel açıdan yaklaşıldığında ise yabancı dilde din eğitimi gibi yeni bir tercih ve yönelimde, ön görülen yabancı dilde din eğitimi için öncelikle yabancı dil eğitiminin verilmesi gerektiğini vurgulamak gerekir. Diğer bir ifadeyle, öğrenciyi öncelikle yabancı dil öğretilmelidir ki sonrasında dini alana ait bilgilerin, söz konusu yabancı dilde kazandırılabilme imkânı hâsıl olsun.

Bilindiği üzere eğitim dilinin Türkçe olduğu yüksek din öğretimi kurumlarında, yani İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde, Arapça yabancı dil yeterliliklerini oluşturmak ve artırmak amacıyla öğrencilere hazırlık sınıfı okutulmaktadır. Aynı uygulama, yabancı dilde din eğitim veren fakültelerde de İngilizce veya Arapça olarak işletilmektedir. Ancak bir yıllık hazırlık sınıfı uygulamasının, Türkçe eğitim yapan fakülteler açısından bile yetersiz olduğu düşünüldüğünde, yabancı dilde din eğitimi yapan fakülteler açısından neredeyse tamamen yetersiz kalacağı ifade edilebilir.

Diğer yandan, sağlıklı bir yabancı dil eğitiminin ilk aşaması da sağlıklı bir ana dil eğitimi olmak durumundadır. Bu itibarla, etkili bir yabancı dilde din eğitimi için öncelikli olarak yabancı dil eğitimi nasıl gerekliyse, nitelikli bir yabancı dil eğitimi için de iyi bir ana dil eğitimi öncelikli ve gereklidir. Dolayısıyla ister yabancı dil eğitimi ister yabancı dilde din eğitimi uygulamaları, öncelikli olarak sağlıklı ve iyi bir ana dil eğitimi zorunlu kılmaktadır. Böylece yabancı dil eğitimi ve yabancı dilde din eğitimi uygulamaları arasında önceliği yabancı dil eğitimi almakta, nitelikli bir yabancı dil eğitimi için de ana dilde eğitim, bir zorunluluk halini almaktadır. Eğitim geleneğimizde tam anlamıyla bu sıralamanın tercih edilmiş olması ve yabancı dilde din eğitiminin işe koşulmamış olması da ancak bu gerçeklik ve gerekliliklerle açıklanabilir.

Günümüzde işe koşulan yabancı dilde din eğitimi pratiklerinde, yöntem problemlerinin de devam ettiği anlaşılmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere yabancı dilde eğitimle ilgili eğitim politikalarındaki yönelimin temel sebebi, yabancı dil eğitimiyle ilgili değişen hedeflerdir. Artık yabancı dillerin iletişim, etkileşim ve öğrenme aracı olarak kullanılabilmesi seviye ve şekillerde eğitimi talep edilmektedir. Bunun ise geleneksel yabancı dil eğitimi yöntemleriyle yapılamayacağı ifade edilmektedir. Buradan hareketle yabancı dilde din eğitimi ön gören pratiklerde, modern yöntemlerin kullanılması gerektiği ifade edilebilir. Ancak söz konusu hedeflere ulaşmak için gerekli olduğu ifade edilen bu yönetsel değişimin, yabancı dilde din eğitimi pratikleri ortaya koyan bu kurumlarda pek de işletilemediği, hâlâ gramer ağırlıklı, okuduğunu anlamaya, metin analizine ve tekrarlar yoluyla ezbere dayalı geleneksel yabancı dil yöntemlerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Durumun bu şekilde olduğu, görev yaptığımız fakültedeki gözlemlerimiz yanında, ilgili fakültelerin derslerinde kullanılan kitap ve materyallerin incelenmesinden dâhi anlaşılabilir.

Yabancı dil eğitimi alanlarında, ilgili dilin eğitim dili olarak kullanılmasını öngören ve bu yönüyle gayet modern bir görünüm arz eden yabancı dilde din eğitimi pratiklerinde işe koşulan yöntemler, çelişkili bir şekilde hâlâ geleneksel yöntemlerdir. Bu durumun en temel sebebi, Osmanlıdan tevarüs eden, Arapça ve Farsça dilleri de dâhil, yaşayan dili iletişim için değil de bu dillerde yazılmış eserleri çözümleme, tercüme etme ve o dillere ait gramer konularını öğrenme şeklinde yürütülen yabancı dil öğretim yöntemlerinin, günümüz Türkiye'sinin eğitim sisteminde etkili olmasıdır. Söz konusu geleneksel yöntemlerin sadece Osmanlıdan intikal etmediğini, modern Türkiye'nin kurulmasından

sonraki süreçte, Batılı dil bilimcilerin öngördüğü yabancı dil eğitim yöntemlerinin de geleneksel olduğunu vurgulamak gerekir.⁴⁹ Özetle ya geleneksel yöntemlerden vazgeçilemediğinden ya da yabancı dilde din eğitimi karşılayacak yeterli alt yapıya sahip olunmadığından, tanımlamada ve pratik işleyişte yabancı dilde din eğitimi geçildiği halde yabancı dil eğitimiyle ilgili yöntem sorunu devam etmekte, beş dil becerisinin gelişmesini ön gören yöntemler değil de geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. Bu nedenle din eğitiminde, yabancı dil becerileriyle ilgili hedeflenen amaçlara ulaşamadığı görülmektedir.

Yabancı dilde din eğitimi pratikleri, dini konuların sağlıklı ve sağlam temellerle öğrenilmesinin de önünde bir engel gibi durmaktadır. Nihayetinde öğrencilere, onların bilmediği dini konuları, yine onların bilmediği bir dille öğretmeye kalkmak, ya eğitimde ciddi anlamda sınırları zorlamakla ya da din eğitiminin hedeflerinde bir sapmayla açıklanabilir. Her iki durumda da yabancı dilde eğitim, din eğitiminin temel hedeflerini arka plana itmek anlamına gelmektedir. Çünkü böyle bir yönelimde, yabancı dilin öğretimi ön plana çıkmakta, din ve dini konuların öğretime konu edilerek öğrenciler açısından anlaşılır girdilere dönüştürülmesi veya temel ve üst düzey dini bilgilerin anlaşılır kılınması gibi önemli hedefler ikinci plana düşmekte, dini konuların anlaşılması zorlaşmaktadır.

Esasında yabancı dilde din eğitiminin din ve dini konuların anlaşılmasına etkileri bağlamında, ana dil dışında öğretime konu edilen yabancı diller arasında bir ayrıma gidilmesi gerektiği ifade edilebilir. Bu husus, şu soruyla da dile getirilebilir: Yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin, din eğitimine hiç mi katkıları yoktur? Yabancı dilde din eğitimi pratikleri bu soru merkezinde değerlendirildiğinde, öğretimi hedeflenen yabancı diller arasında bir ayrım yapılmalıdır.

İslam coğrafyasının ortak medeniyet, düşünce, kültür ve bilim dili olan Arapçanın din eğitimi kapsamında öğretime konu edilmesi, öğrencilerin dini konuları öz kaynaklarından ve bu kaynaklar çerçevesinde şekillenen entelektüel birikimden öğrenerek daha nitelikli bir din eğitimi görmelerine aracılık etmektedir. Bu nedenle Arapça dil eğitimi, din eğitiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak bu önemine rağmen Arapçanın, ülkemiz din eğitimi veren kurumlarında eğitim dili olarak kullanılması, din eğitiminde dini konulardan çok dilin ön plana çıkması başta olmak üzere birçok açıdan mahzurludur. Bunun yerine eğitim geleneğimizde de yapılageldiği üzere, Arapçanın, önceki öğrenmeleri dikkate alarak ilköğretimden yükseköğretime kadar kesintisiz ve nitelikli bir şekilde ama yabancı dil eğitimi uygulamaları çerçevesinde öğretime konu edilmesi, daha isabetli olacaktır.

Arapça dışındaki diğer dillerde yabancı dilde din eğitimi pratiklerine gelince, bunların İslam din eğitimine ve dini konuların daha nitelikli bir şekilde öğrenilmesine ciddi katkılarının olmadığı ifade edilebilir. Hatta Batılı düşünce geleneğinin modernleşme serüveni çerçevesinde geçirdiği değişim ve Hristiyanlık merkezli yapılan teolojik çalışmaların modern karakteri dikkate alındığında bu çalışmaların, İslam düşünce yapısına zarar verdiği/verebileceği ifade edilebilir.⁵⁰

⁴⁹ Işık, "Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlışlıklar Nereden Kaynaklanıyor?", 19; Tosun, "Yabancı Dille Eğitim Sorunu", 33.

⁵⁰ Makalenin sınırları ve temel konusu dikkate alınarak, burada sadece işaret etmekle yetinilen bu hususla ilgili, ülkemiz din eğitimi bilimini 2000'li yıllardan beri yoğun bir şekilde meşgul eden 'çoğulcu din eğitimi' teorileri

Yabancı dilde din eğitimi pratikleri, dil ile düşünce arasındaki bağ dikkate alındığında, din ve dini konular yanında anadili de ikinci plana itmekte ve anadilin gelişimini zorlaştırmaktadır. Anadilinde yazılmış kaynaklardan beslenmeyen, dolayısıyla kendi kavramlarıyla konuşmaya ve düşünmeye aracılık etmeyen bir eğitim pratiğinin, bilimsel düşüncenin gelişimini engellemesi gibi bir tehlikesi söz konusudur. Bilimin evrenselliğinin tartışıldığı günümüzde, yerel kültür ve medeniyete uyumlu bilimsel çalışmalar için ana dilde eğitim, bir zorunluluktur. Aksi bir tercih, ana dilin gelişimini engelleyeceği gibi ülkemiz söz konusu olduğunda ana dil olan Türkçe'nin, bilimsel bir dil olabilme imkânları da zorlaşmaktadır. Yabancı dilde din eğitimi ve öğretimi pratikleri, ana dilde anlama ve kavrama yeteneğinin gelişmesini engelleyeceği gibi ana dilde düşünmenin mantığına da zarar verebilir.

Yabancı dilde din eğitimi pratiklerinin temel problem alanlarıyla ilgili bu çalışma kapsamında değinilebilecek diğer bir husus da söz konusu eğitim pratikleriyle ilgili planlamaların yetersizliğidir.

Yabancı dilde din eğitiminin planlanmasından sorumlu temel kurumlar arasında, Talim ve Terbiye Kurulu, Yüksek Öğretim Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili programı uygulayan ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları bulunmaktadır. Esasında yabancı dilde din eğitimi pratikleri ile ilgili, ülkemiz gerçeklerini dikkate alan, bilimsel nitelikli planlamaların yapılması gerekmektedir. Sağlıklı planlamalar yapabilmek için de uzman görüşlerine dayalı, masa başı çalışmalardan ziyade ortam analizi, veri toplama, amaç ve hedefleri belirleme, planlama, ön uygulama, uygulama, algı değerlendirme, ölçme ve değerlendirme ve yeniden planlama gibi aşamaların ciddiyle işletilmesi gerekmektedir. Ancak ülkemizde yıllardır işe koşulan yabancı dilde din eğitimi pratikleri ile ilgili planlamalara zemin olacak ciddi saha çalışmalarının bile yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde yabancı dil eğitimi planlamalarından birinci derecede sorumlu olan kurum, Talim ve Terbiye Kurulu'dur. Ancak TTK'nın yabancı dil eğitimi ile ilgili çalıştay, kongre veya sempozyum gibi birçok çalışmasının varlığına rağmen, yabancı dilde eğitim ve din eğitimi konusunda somut çalışma ve planlamalarına rastlanmamıştır. Aynı durumun, hazırlamış olduğu bir yönetmelik⁵¹ dışında Yüksek Öğretim Kurumu ve bu kuruma bağlı üniversitelerin ilgili fakülteleri için de geçerli olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan Milli Eğitim Bakanlığının yabancı dilde din eğitimine nispeten daha duyarlı yaklaştığı ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü üzerinden belirli plan, koordinasyon ve akreditasyon çalışmalarının olduğu, bu durumun da ortaöğretim kurumlarına yansdığı ifade edilebilir.

Yabancı dilde din eğitiminin ortak paydaş ve sorumluları olarak yukarıda zikredilen kurumların tekil anlamdaki planlama çalışmaları yanında, bütün bu kurumlar arasında yabancı dilde din eğitimi ile ilgili herhangi bir ortak çalışmanın veya planlamanın olmadığını belirtmek gerekir. Yabancı dilde din eğitimi planlamalarına yönelik ne TTK ile YÖK arasında, ne YÖK ile MEB arasında, ne de YÖK'e bağlı üniversiteler arasında

örnek verilebilir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi ve özellikle "fenomenolojik yaklaşım" modeliyle ön plana çıkan İngiliz din eğitimcisi John Shepherd'in, önerdiği çoğulcu din eğitimi yaklaşımının gereklerinden hareketle İslam dinine ait bazı konulardaki olumsuz değerlendirmeleri için bk. Mustafa Köylü, "Çağdaş Bir Din Eğitimi Teorisi Olarak Çoğulcu Din Eğitimi Modeli: Batı Örneği", Dini Araştırmalar Dergisi 6/17 (2003), 241-267.

⁵¹ Yüksek Öğretim Kurumu YÖK, "Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi Ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik", <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160323-6.htm> (Erişim 12 Şubat 2023).

herhangi bir işbirliği söz konusudur. Söz gelimi İngilizce veya Arapça dilinde din eğitimi veren İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerince organize edilmiş, konu merkezinde herhangi bir istişare toplantısına, çalıştay veya kongreye rastlanmadığı gibi, fakülteler arasında ortak bir materyal havuzunun dâhi geliştirilmediği görülmektedir. Yabancı dilde din eğitimiyle ilgili planlama eksiklikleri yanında, söz konusu eğitimin uygulayıcıları ve ortak paydaşı olan kurumlar arasındaki bütün bu ilişkisizlik halinin, ülkemizde savruk ve plansız bir yabancı dilde din eğitimi pratiğine sebep olduğu ifade edilebilir.

Yabancı dilde din eğitimi planlamalarındaki eksikliklerin, daha doğrusu somut herhangi bir planlamanın olmayışının, ifade yerindeyse bir tür ‘domino etkisi’ yaparak, söz konusu fakültelelere öğrenci alım şartlarından işe koşulan yöntemlere, öğretim süreçlerinden materyale, öğretim kadrosundan mezun edilen öğrenci yeterliliklerine ve mezunların istihdam alanlarına kadar geniş bir yelpazeyi etkilediği ifade edilebilir. Bu ise yabancı dilde din eğitimi pratiklerine yönelik yukarıda ele alınan temel eleştiri alanları yanında işleyişe taalluk eden büyük bir alanda ciddi sorunlara sebep olabilecek bir durumdur. Bu itibarla bütün bu alanların saha çalışmalarına konu edilerek, yabancı dilde din eğitimi pratiklerine ait eğitim süreçlerinin, ilgili devlet kurumları, öğretmen ve öğrenci olarak tarafların mevcut durumları ve eğitim çıktılarının analiz edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

İslam eğitim geleneğimizde örneğine rastlanmayan yabancı dilde din eğitimi programlarının açılmasında, pek çok değişik amacın hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ancak bu amaçlardan en önemlisinin, yabancı dillere hâkim nitelikli personel yetiştirme talebi olduğu ifade edilebilir. Bu amaç, büyük oranda mesleğe ve mesleki yeterliğe odaklanmaktadır.

Yabancı dilde din eğitimi programları, çeşitli yabancı dil becerilerinin karşılanmasını sağlayabilme potansiyeline sahip olmaları bakımından önemli bir imkân alanı olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte söz konusu programların, din eğitiminin temel hedef ve amaçlarını arka plana atması başta olmak üzere, değişik alanlarda olumsuz tesirleri söz konusudur.

Yabancı dilde din eğitimi programları, büyük oranda mesleki eğitime ve istihdama odaklanması ve değişik kamusal alanlara insan kaynağı üretmeyi temel amaç haline getirmesi bakımından sorunludur.

Diğer yandan yabancı dilde din eğitiminin ulaşmayı hedeflediği çeşitli yabancı dil becerileri, din eğitimi veren kurumların temel hedefleri değildir. Bu bağlamda din eğitimi pratiklerinin temel alanı din ve dini konulardır. Ancak yabancı dilde din eğitimi programlarının büyük oranda yabancı dile odaklanması ve yabancı dilde eğitim vermesi, yabancı dili tam anlamıyla öğrenememiş öğrencilerin eğitim sürecinde temel ve üst düzey dini konuları yeteri kadar anlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum, temel hedefi dini konuların öğretimi olan kurumlarda okuyan öğrencilerin, dini alanda nitelikli yetişmelerine engel teşkil etmektedir.

Yabancı dilde din eğitimi programlarıyla ulaşılması hedeflenen amaçlara, esasında yabancı dil eğitimi uygulamalarıyla da ulaşılabilir. Kaldı ki yabancı dilde eğitimin ilk basamağı, yine yabancı dil eğitimidir. Şu halde yapılması gereken, yabancı dil becerilerine yönelik değişen beklentilere göre, yabancı dil öğretim yöntemlerinin güncellenmesidir. Ancak bu iyileştirmeler, hiçbir şekilde din eğitimi ve onun asli

amaçlarını arka plana atmamalıdır.

Yabancı dilde din eğitimi programları ana dil ve eğitimini, ana dilde anlamayı, düşünmeyi ve bilimsel üretimi de olumsuz etkilemektedir. Nihayetinde ana dili kullanmayan, ana dilde yazılmış kaynaklardan beslenmeyen, dolayısıyla kendi kavramlarıyla konuşmaya ve düşünmeye aracılık etmeyen bir eğitim pratiğinin, öğrenciyi istenilen yönlerde yetiştiremeyeceği gibi bilimsel düşüncenin gelişimini engellemesi gibi bir tehlikesi de vardır. Yabancı dilde din eğitimi, ana dilde düşünmenin mantığına da zarar vermektedir.

Son tahlilde yabancı dilde din eğitimi uygulamalarının, ülkemiz söz konusu olduğunda, yeterli planlama ve alt yapıya sahip olmadığı da anlaşılmaktadır. Hal-i hazırda yabancı dilde din eğitimi programlarının ortak paydaşı olan Talim ve Terbiye Kurulu, Yüksek Öğretim Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı yüksek din öğretimi kurumlarının hem bireysel hem de ortak bir çatı altında, ciddi bir hazırlığın ve planlamasının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum pratikte muhtemel birçok soruna sebep olabilir. Bu muhtemel sorunların mevcudiyetleri ve boyutları, ilgili programı uygulayan kurumlara yönelik saha araştırmalarıyla tespit edilmelidir.

Yabancı dilde din eğitimi programlarının söz konusu olumuz yanları hem İslam dininin vahiy dili olan Arapça hem de diğer yabancı diller için de geçerlidir. Arapça dili, İslami kaynakların ve İslam düşünce mirasının temel dili olsa da ülkemizin modernleşmeyle birlikte geçirdiği değişim neticesinde, toplumumuzun giderek yabancılaştığı bir dil halini almıştır. İslami ortak kültürün temel taşıyıcısı pozisyonunda olan Arapça dilinin ileri seviyede öğrenimi, yüksek din öğretimi açısından gerekli veya zorunlu ise –ki gereklidir– öncelikli yapılması gereken, Arapçanın din eğitimi veren fakültelerden önce, diğer bütün eğitim kurumlarında öğretime konu edilmesidir. Belki bu sayede, temel eğitimden başlamak üzere Arapça diliyle karşılaşan ve bu dili öğrenen insanların, tercih etmeleri durumunda, söz konusu orta ve yükseköğretim kurumlarında ileri seviyede Arapça eğitimi görmeleri sağlanabilir. Aynı durum, teknik olarak diğer yabancı diller için de geçerlidir.

Sonuç olarak inanç, ibadet, ahlak ve hukuk gibi önemli alanlarıyla insan yaşamını önemli ölçüde etkileyen ve şekillendiren dinlere ait konuların, kişi ve toplum açısından en açık, sade, anlaşılır, doğru ve imkân ölçüsünde ayrıntılı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu ise iletişim ve eğitim dili olarak yabancı bir dilin değil ancak ana dilin kullanılmasıyla gerçekleşebilir. Bununla birlikte din eğitimi söz konusu olduğunda, ilgili dinin vahiy ve ortak medeniyet dilini, bir yabancı dil olarak görmek yerine, ana dil yanında en önemli dil olarak görmek daha isabetli olacaktır. Bu itibarla Türkiye veya ana dilin Arapça olmadığı İslam ülkelerinde Arapça öğretimi, dinin daha sağlıklı ve öz kaynaklarından öğrenilmesi bakımından ciddiyetle ele alınmalı, öğrenimine aracılık edecek gerekli altyapılar sağlanmalı ve daha sağlıklı planlamalar yapılmalıdır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu makale, sempozyum veya kongre gibi herhangi bir zeminde, özet veya tam metin olarak sunulmamış, özgün bir araştırma makalesidir. * Bu çalışma herhangi bir lisans üstü çalışmadan üretilmemiştir. <i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com

Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This article is an original research article that has not been presented as an abstract or full text at any venue such as a symposium or congress. * This study was not produced from any postgraduate study. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

Altıntaş, M. Esat. "Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Olan Proje İmam Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri-Nitel Bir Araştırma". *Geleceğin İnşasında İmam-Hatip Okulları*. ed. İlhan Erdem vd. II/47-63. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2017.

AÜİF, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat (İngilizce) Programı". <https://www.ankara.edu.tr/programlar/2/452/1829-426/>. Erişim 04 Şubat 2023. <https://www.ankara.edu.tr/programlar/2/452/1829-426/>

Ayhan, Halis. "İmam-Hatip Lisesi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 22/191-194. İstanbul, 2000.

Bala, Sabahattin. *Yitik Bir Miras Şark Medreseleri*. İstanbul: Hiperyayın, 2019.

Coştu, Yakup - Macit Yılmaz (ed.). *İlahiyat Fakültesi Yabancı Dil Hazırlık Programı (Sorunlar ve Öneriler)*. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2020.

Çetintaş, Bengül. "Türkiye'de Yabancı Dil Eğitim ve Öğretiminin Sürekliliği". *Journal of*

Language and Linguistic Studies 6/1 (2010), 65-74.

Demirel, Özcan. *Yabancı Dil Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi, 12. Basım, 2021.

Ekmekçi, F. Özden. "Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı". *TDK Dergisi Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 106-115.

FSMÜ-İİF, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi. "Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Hakkımızda". <https://iif.fsm.edu.tr/Islami-Ilimler-Fakultesi-Fakulte--Dekanin-Mesaji>, ts. Erişim 04 Şubat 2023

Güney, Murat Arif. "Yabancı Dil Öğretimi ve Dünden Bugüne Türkiye'de Arapça Öğretimi". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 193-211.

Işık, Ali. "Yabancı Dil Eğitimimizdeki Yanlışlıklar Nereden Kaynaklanıyor?" *Journal of Language and Linguistic Studies* 4/2 (2008), 15-26.

İÜİF, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. "İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tanıtım Kitapçığı". <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/tanitim/tanitim-kitabi>. Erişim 04 Şubat 2023. <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/tanitim/tanitim-kitabi>

Kapağan, Enver. "Kültür Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi". *Karabük Türkoloji Dergisi* IV (2021), 49-58.

Köylü, Mustafa. "Çağdaş Bir Din Eğitimi Teorisi Olarak Çoğulcu Din Eğitimi Modeli: Batı Örneği". *Dini Araştırmalar Dergisi* 6/17 (2003), 241-267.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. "Hazırlık Sınıfı Projesi Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri -Vizyon Belgesi- (Dil Ağırlıklı Okullar)". Erişim 27 Aralık 2022. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://omercamaih1.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/16/974697/dosyalar/2017_05/10084653_Dil_Agirlikli_Okullar_Vizyon_Belgesi.pdf

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Hazırlık Dil Programı Uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri". Erişim 04 Şubat 2023. <https://dogm.meb.gov.tr/www/anadolu-imam-hatip-liseleri-9-ayri-dil-programi-ile-2021-2022-egitim-yilina-hazir/icerik/1288>

Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Sorunları". *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 169-208. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Basım, 2018.

Oruç, Şerif. "Türkçede Ana dil ve Ana Dili". *Journal of Turkish Language and Literature* 2/1 (2016), 311-322.

Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi Ve Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 241-268.

ÖSYM, Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı. "Yükseköğretim Kurumları Sınavı 2022-Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu". <https://www.osym.gov.tr/TR,23885/2022-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>. Erişim 08 Şubat 2023. <https://www.osym.gov.tr/TR,23885/2022-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

Özdemir, Abdurrahman. "İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Gerekliliği, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*

10 (2004), 27-47.

Özkan, Selim Hilmi. "Osmanlı Devleti'nde Eğitim Dili ve Yabancı Dil Meselesi". *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 39 (2017), 53-58.

Sarmış, İbrahim. "İslami İlimlerde Arapça Faktörü, Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları". *Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu (27-30 Haziran 1989)*. 289-294. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1989.

Soyupek, Hasan. "İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminin Mesleki Öğretim Açısından Önemi ve Yöntem Sorunu". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (Ocak 2002), 97-115.

Sünel, A. Hamit. "Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10 (1994), 121-127.

TDK, Türk Dil Kurumu. "Güncel Türkçe Sözlük". Erişim 27 Aralık 2022. <https://sozluk.gov.tr/>

Tosun, Cengiz. "Yabancı Dille Eğitim Sorunu". *Journal of Language and Linguistic Studies* 2/1 (2006), 28-42.

Yaman, Ertuğrul. "Yabancı Dili Öğrenmek mi? Yabancı Dille Öğrenmek mi?" *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 39 (2017), 59-62.

Yazoğlu, Ruhattin. "Dil-Kültür İlişkisi". *Ekev Akademi Dergisi* 6/11 (Bahar 2002), 21-45.

YÖK, Yüksek Öğretim Kurumu. "Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi Ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik". <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160323-6.htm>. Erişim 12 Şubat 2023. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160323-6.htm>